

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

I. FELADATCSOPORT

Célkitűzéseink:

1. Kísérleteink kitűzött célja az volt, hogy megmutassuk a keringésbe juttatott β -amyloid és $TNF\alpha$ károsító hatását az agyi vérátáramlásra és az agyi mikroerek ultrasztruktúrájára.
2. Igazolni kívántuk a mások által, a bél mikrokeringésén végzett kísérletek alapján felvetett hipotézist, hogy a β -amyloid mikroereken kiváltott károsító hatását $TNF\alpha$ felszabadításán keresztül valósítja meg.
3. Végül azonosítani kívántuk a $TNF\alpha$ mikrovaszkuláris hatásának mediátorát.

A célok megvalósítására alkalmazott módszerek:

1. A β -amyloid és a $TNF\alpha$ cerebrovaszkuláris hatásainak kimutatására a következő módszereket alkalmaztuk:
Az agyi vérátáramlás mértékének megállapítására lézer-Doppler áramlásmérést végeztünk. Altatott patkányokon (felnőtt, hím, Wistar, 280-360g) megkanuláltuk a farokartériát, a femorális vénát és az a. carotis communist. A farokartériás kanül segítségével artériás középnyomást mértünk, a vénás kanülön keresztül oldatokat infundáltunk (altató, L-NAME), majd a carotis kanülön át juttattuk be az agyba a β -amyloidot ($A\beta_{1-42}$, és a nem toxikus kontroll $A\beta_{35-25}$) és a $TNF\alpha$ -t (kontroll: fiziológiás sóoldat). A parietális kéreg fölött megnyitottuk a koponyacsontot, majd az agyfelszínre helyeztük a lézer-Doppler mérőfejet.
Az agykérgi mikroerek ultrasztruktúráját kvantitatív elektronmikroszkópiával értékeltük ki. A műtéti eljárások megegyeztek az agyi vérátáramlás mérésénél alkalmazottakkal. Az anyagok infúzióját követő három időpontban (45 min, 4 h és 8 h elteltével) vettünk agykérgi mintákat, melyeket elektronmikroszkópos feldolgozásra készítettünk elő.
2. Annak megválaszolására, hogy a β -amyloid mikroereken kiváltott károsító hatását $TNF\alpha$ felszabadításán keresztül valósítja-e meg, összevetettük a β -amyloid és a $TNF\alpha$ infúziója után kapott eredményeket.
3. Korábbi közlemények alapján feltételeztük, hogy a $TNF\alpha$ mikrovaszkuláris hatásának egy lehetséges mediátora a nitrogén-monoxid (NO). Annak eldöntésére, hogy az általunk használt modellben az NO-n keresztül fejti-e ki hatását a $TNF\alpha$, egy általános nitrogén-monoxid szintáz (NOS) gátlót, az L-NAME-et használtuk a fentebb leírt állatmodellben.

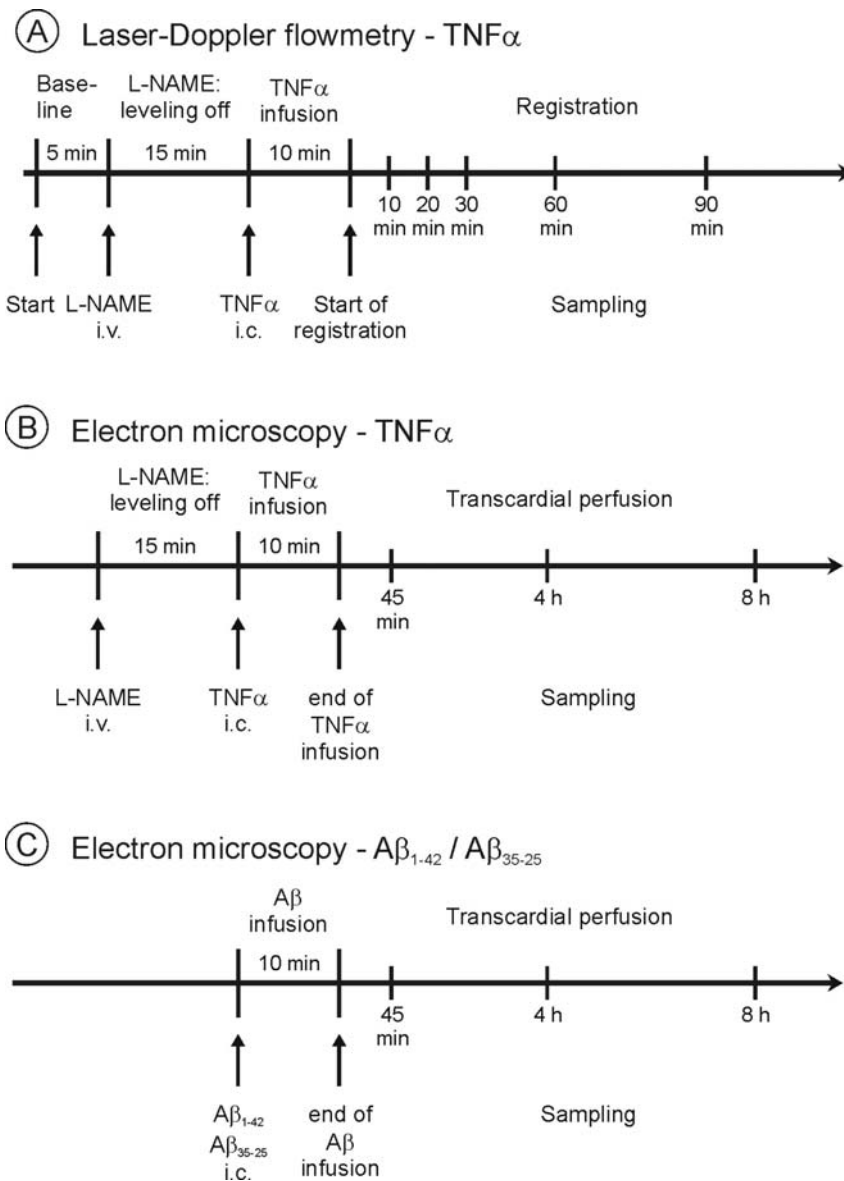
Kísérleti csoportjainkat az 1. táblázat mutatja be. A kísérleti protokollokat az 1. ábra foglalja össze.

1. táblázat. Kísérleti csoportok és állatszámok.

Laser-Doppler flowmetry:				
survival time	saline	L-NAME + saline	$TNF\alpha$	L-NAME + $TNF\alpha$
90 min	5	5	5	5

Electron microscopy:						
survival time	saline	L-NAME + saline	$TNF\alpha$	L-NAME + $TNF\alpha$	$A\beta(35-25)$	$A\beta(1-42)$
45 min	5	5	5	5	5	5
4 h		5	5	5		5
8 h		5	5	5		5

1. ábra. A kísérleti protokollok grafikus összefoglalása. A: Lézer-Doppleres áramlásmérés. B: Elektronmikroszkópia $\text{TNF}\alpha$ és L-NAME adását követően. C: Elektronmikroszkópia β -amyloid adását követően.

Eredmények:

Az agyi vérátáramlásra a β -amyloid nem volt hatással, míg a $\text{TNF}\alpha$ jelentős mértékben növelte azt (2. ábra). A $\text{TNF}\alpha$ hatására létrejövő agyi vérátáramlás-növekedés az infúziót követő 30 perccel vált szignifikánssá, csúcsertékét (az alapérték kétszeresét) 60 perccel az infúzió után érte el. A NOS gátló L-NAME teljes mértékben kivédte a $\text{TNF}\alpha$ agyi keringésre gyakorolt hatását.

Az agyi vérátáramlás változásait nem követte vérnyomásváltozás.

2. ábra. A $\text{TNF}\alpha$ és az L-NAME hatása az agyi vérátáramlásra.

Szignifikancia-értékek:

$p < 0.05$.

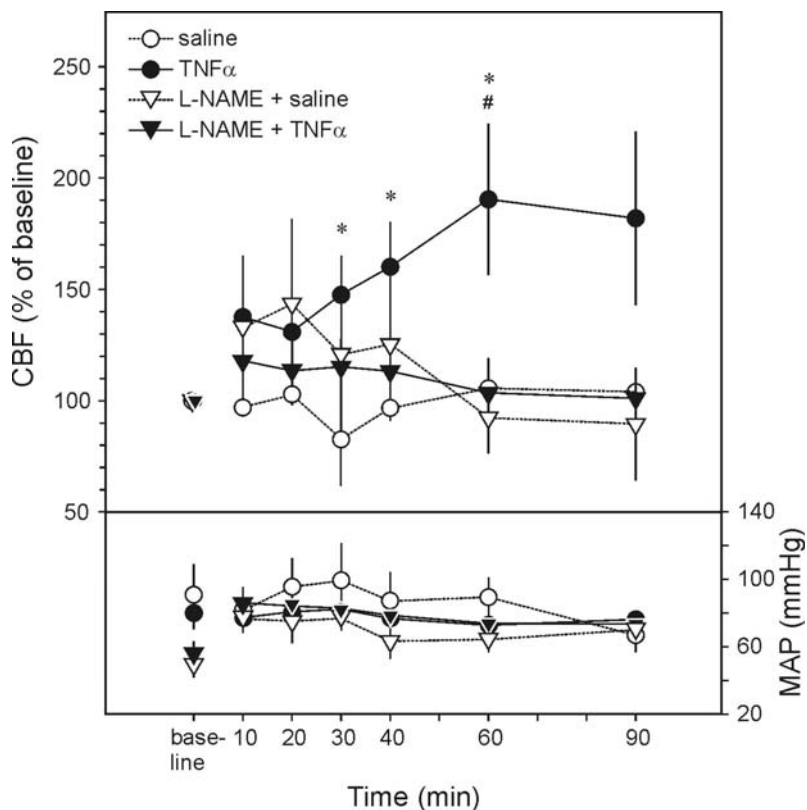
*: $\text{TNF}\alpha$ vs. saline

#: L-NAME + $\text{TNF}\alpha$ vs. $\text{TNF}\alpha$

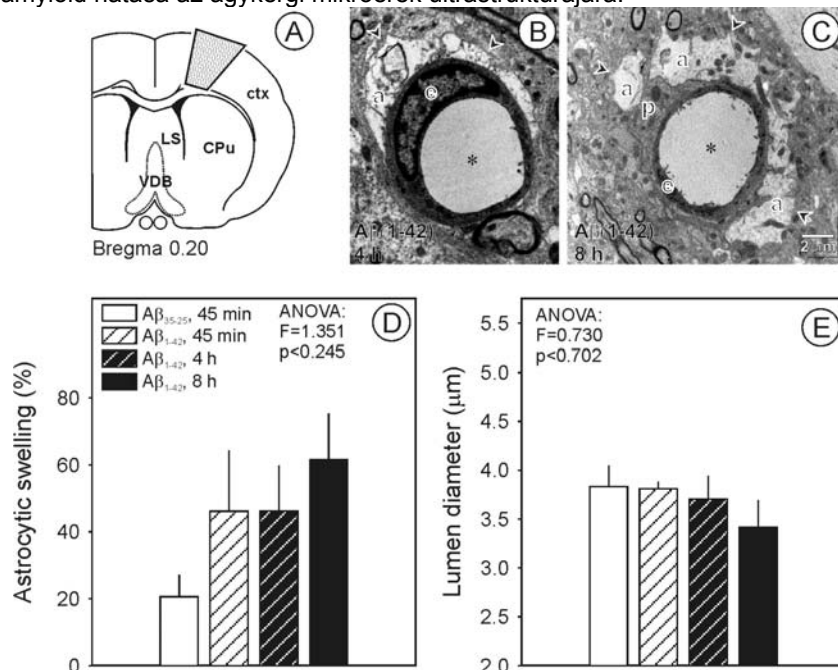
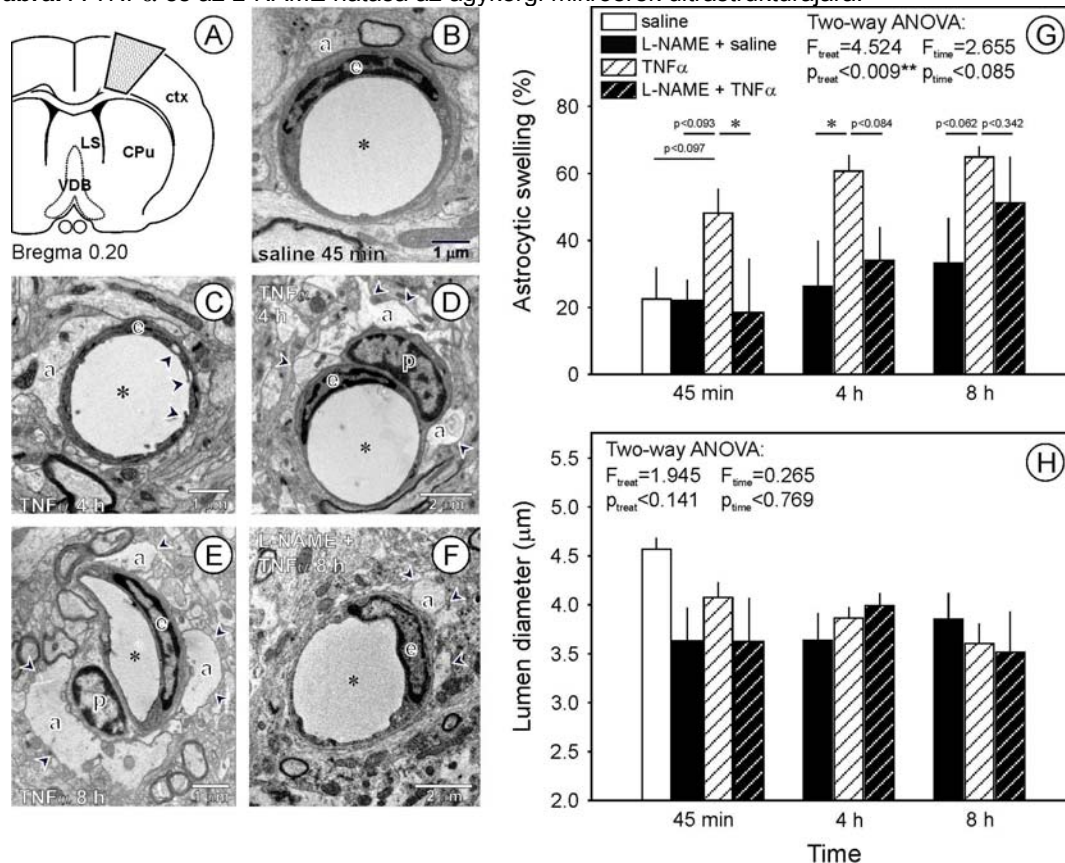
Rövidítések:

CBF: agyi vérátáramlás

MAP: artériás középnyomás

Az agykérgi mikroereken számos elváltozás volt megfigyelhető. A β -amyloid és a $\text{TNF}\alpha$ is növelte az endothélszövetek lumen felületén megjelenő nyúlványok előfordulási gyakoriságát (3C és 4C ábra). A kapillárisok lumenének átmérője mindkét kezelés esetében tendenciózusan csökkent (3E és 4H ábra). A mikroereket körülölelő asztrocyta-végtalp duzzadásának gyakorisága β -amyloid adását követően kevéssé, míg $\text{TNF}\alpha$ infúziója után jelentősen nőtt (3B, C, D és 4D, E, G ábra). A $\text{TNF}\alpha$ -val együtt alkalmazott L-NAME kezelés kivédte az asztrocyta-végtalp duzzadását (4F és 4G ábra).

3. ábra. A β -amyloid hatása az agykérgi mikroerek ultrastruktúrájára.4. ábra. A $\text{TNF}\alpha$ és az L-NAME hatása az agykérgi mikroerek ultrastruktúrájára.

Szignifikancia-értékek: $p < 0.05$. Rövidítések: *: kapillárlumen, a: asztrocyta-végtalp, CPu: putamen, ctx: cortex, e: endothélsajt, LS: laterális septum, p: pericyta, VDB: ventrális harántköteg, nyílhegyek: pathológias elváltozások.

Következtetések (a célkitűzéseknek megfelelően):

1. Eredményeink szerint elsősorban a $TNF\alpha$ infúziója vezetett cerebrovaszkuláris reakciókhoz, amelyek az agyi vérátáramlás növekedésében, és az agyi mikroerek patológiás elváltozásában mutatkoztak meg. A $TNF\alpha$ -val szemben, a β -amyloid nem változtatta meg az agyi vérátáramlást, és az agyi kapillárisokat is csak kis, nem szignifikáns mértékben károsította.
2. A β -amyloid és a $TNF\alpha$ infúziója révén nyert adatsorokat összehasonlítva azt állapíthatjuk meg, hogy a β -amyloid agyi vérátáramlásra és kapilláris ultrastruktúrára kifejtett hatása csekély a $TNF\alpha$ okozta károsodáshoz képest. Ezek a megfigyelések nem egyeznek azon korábbi adatokkal, mely szerint a β -amyloid és $TNF\alpha$ az általunk is alkalmazott koncentrációkban megnyitja a vér-agy gátat. Ezek alapján a következő megállapításokat tehetjük:
  - a. A β -amyloid a vér-agy gát megnyitását nem kizárólagosan $TNF\alpha$ termelésén keresztül éri el, illetve a β -amyloid és a $TNF\alpha$ mások által leírt vér-agy gát megnyitó hatásainak különböző mediátorai lehetnek.
  - b. Ha a β -amyloid $TNF\alpha$ -t szabadít fel, annak mennyisége nem elegendő az agyi vérátáramlás növeléséhez és a mikroerek ultrastruktúrájának patológiás elváltozásához.
3. A $TNF\alpha$ hatásmechanizmusát tovább vizsgálva megállapítható, hogy a $TNF\alpha$ az agyi vérátáramlás növelését és az agykérgi mikroerek sérülését részben NO felszabadítása révén éri el, bár más mediátorok (pl. prosztanoidok) szerepe nem kizárt.

II. FELADATCSOPORT

Második kísérletsorozatunk elképzelései az eredeti kísérleti tervekben nem szerepeltek, de mivel előkísérleteink nagyon ígéretesek voltak, az I. feladatcsoporttal párhuzamosan ezt a munkát is elvégeztük. A munka eredményei tömören az alábbiakban foglalhatók össze.

Célkitűzések:

Öregedés és Alzheimer-kór során krónikus agyi hipoperfúzió alakul ki, amely hozzájárulhat az idegsejtek sérüléséhez és a fellépő neurodegenerációs folyamatokhoz. Kísérleteink célja az volt, hogy a krónikus agyi hipoperfúzió egy állatmodelljében (tartós, kétoldali a. carotis communis lekötés patkányban, 2VO) potenciálisan neuroprotektív szerek hatását jellemezzük.

Módszerek:

Állatmodell: felnőtt, hím, Wistar patkányokon (280-350g) tartós, kétoldali a. carotis communis lekötést végeztünk; kontrollként áloperált állatokat használtunk.

Kezelések: négy anyag hatását vizsgáltuk (kontrollként mindig az oldószer szolgált):

1. diazoxid: mitochondriális, ATP-függő K^+ -csatorna nyitó, 0.5 mg/kg i.p.
2. α -tocopherol: zsírban oldódó antioxidáns, 100 mg/kg i.p.
3. indomethacin: nem-szelektív ciklooxygenáz enzim (COX) gátló, 3 mg/kg i.p.
4. NS-398: szelektív COX-gátló, 10 mg/kg i.p.

A kezeléseket közvetlenül a 2VO műtéti eljárás előtt vagy után, egymást követő napokon ismételve végeztük. A kezelések ütemezését a 2. táblázat mutatja be.

Tanulási teszt: Morris vízi útvesztő, 1 héttel a 2VO műtét után

Szövetteni vizsgálatok, 2 héttel a 2VO műtét után:

1. neuronpusztulás: Nissl-festés
2. dendritdegeneráció: MAP-2 (microtubule-associated protein-2) immuncitokémia
3. asztrocita-proliferáció: GFAP (glial fibrillary acidic protein) immuncitokémia
4. mikroglia-aktiváció: OX-42 (CD11b sejt felszíni marker) immuncitokémia

2. táblázat. Kezelési protokollok krónikus agyi hipoperfúzióban, patkányban.

vegyületek	előkezelés	utókezelés
diazoxid	5 x 0.5 mg/kg	5 x 0.5 mg/kg
α -tocopherol	5 x 100 mg/kg	5 x 100 mg/kg
indomethacin		3 x 3 mg/kg
NS-398		3 x 10 mg/kg

Eredmények:

A kezelések hatásait a 3. táblázat foglalja össze. A táblázatból kitűnik, hogy az α -tocopherollal végzett kezelések bizonyultak a leghatásosabbnak. Az elő- és utókezelés közül az utókezelés eredményezte a legszembetűnőbb neuroprotektívot.

Kísérleteink pontos dokumentálását megjelent vagy közlésre elküldött közleményeink tartalmazzák:

1. Farkas, E., Instítóris, Á., Domoki, F., Mihály, A., Luiten, P.G.M. and Bari, F. (2004) Diazoxide and dimethyl sulphoxide prevent cerebral hypoperfusion-related learning dysfunction and brain damage after carotid artery occlusion. *Brain Res.*, **1008(2)**, 252-258.
2. Farkas, E., Annaházi, A., Instítóris, Á., Mihály, A., Luiten, P.G.M., Bari, F. (2005) Diazoxide and dimethyl sulphoxide alleviate experimental cerebral hypoperfusion-induced white matter injury in the rat brain. *Neurosci. Lett.*, **373(3)**, 195-199.
3. Farkas, E., Timmer, N.M., Domoki, F., Mihály, A., Luiten, P.G.M., Bari, F. (2005) Post-ischemic administration of diazoxide attenuates long-term microglial activation in the rat brain after permanent carotid artery occlusion. *Neurosci. Lett.*, **387(3)**, 168-172.
4. Farkas, E., Domoki, F., Instítóris, Á., Annaházi, A., Busija, D.W., Bari, F. (2006) Neuroprotection by diazoxide in animal models for cerebrovascular disorders. *Vasc. Dis. Prev.*, **3(3)**, 253-264.
5. Farkas, E., Instítóris, Domoki, F., Mihály, A., Bari, F. (2006) The effect of pre- and post-treatment with diazoxide on the early phase of chronic cerebral hypoperfusion in the rat. *Brain Res.*, **1087(1)**, 168-174.
6. Farkas, E., Luiten, P.G.M., Bari, F. (2007) Permanent, bilateral common carotid artery occlusion in the rat: a model for chronic cerebral hypoperfusion-related neurodegenerative diseases. *Brain Res. Rev.*, in press.
7. Annaházi, A., Mracsó, É., Süle, Z., Karg, E., Penke, B., Bari, F., Farkas, E. (2007) Pretreatment and post-treatment with α -tocopherol attenuates hippocampal neuronal damage in experimental cerebral hypoperfusion. *Eur. J. Pharmacol.*, submitted.
8. Instítóris, Á., Farkas, E., Berczi, S., Süle, Z., Bari, F. (2007) Post-treatment with selective and non-selective cyclooxygenase inhibitors in experimental cerebral hypoperfusion. *Life Sci.*, submitted.

3. táblázat. A kezelések hatékonyságának összefoglalása krónikus agyi hipoperfúzióban, patkányban.

kezelések	diazoxid		α -tocopherol		COX-gátlók	
	elő	utó	elő	utó	indo-methacin	NS-398
Morris vízi útvesztő	+	-	+	+	±	+
hippocampus CA1 piramissejt-pusztulás	+	nincs adat	+	+	+	+
hippocampus CA3 dendritpusztulás	nincs adat	nincs adat	-	+	-	-
hippocampus CA1 mikroglia-aktivitás	-	-	+	+	-	-

Következtetések:

Eredményeink alapján elmondható, hogy az antioxidáns tulajdonságokkal rendelkező α -tocopherol a leghatásosabb az alkalmazott krónikus agyi hipoperfúziós állatmodellben. Az α -tocopherol feltételezhetően szabadgyökfogó tulajdonságai révén eredményezett neuroprotekción.

A diazoxid elsősorban előkezelésként bizonyult hatásosnak, melyet alátámaszt a vegyület farmakológiai prekondicionáló tulajdonsága, amelyet cardiovascularis és agyi ischémiában írtak le.

A COX-gátlók védő hatása, amelyet a prosztaglandin E2 csökkent termelésének tulajdonítanak, elsősorban a COX-2 inhibitor (NS-398) adása után jelentkezik, amely összeeseng kísérletes stroke-ra vonatkozó irodalmi adatokkal. Mindemellett a COX-gátlók hatása ellentmondásos, amely tükröződik a dendritek sérülésében a COX-gátlók adását követően. Ennek magyarázata abban keresendő, hogy a COX-2 enzim gátlása a prosztaglandin E2 mellett olyan prosztanoidok termelését is csökkentheti, amelyek pl. vazodilatációs jelentőséggel bírnak.

Eredményeinket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy kísérletes agyi hipoperfúzióban az oxidatív stressz csökkentése a legcélravezetőbb neuroprotektív stratégia.